
Brahmavigyana Samhita

ब्रह्मविज्ञानसंहिता

Document Information

Text title : Brahmavigyana Samhita
File name : brahmavigyAnasamhitA.itx
Category : misc, advice
Location : doc_z_misc_general
Proofread by : Pranav Tendulkar, NA
Latest update : December 12, 2021
Send corrections to : sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

December 12, 2021

sanskritdocuments.org

బ్రహ్మవిజ్ఞానసంహితా

ప్రాక్కథనమ్

వివేకాది సాధనవద్భిరేవ సఫలా బ్రహ్మవిద్యా లభ్యతే ।

క్లేశ ప్రవాహ పూరితే మాయావర్తావృతే కామక్రోధాది హింసక జన్తు సజ్కులే
భవ వారిధౌ పతితానాం త్రయతాప తాపితానాం జీవానాం బ్రహ్మాత్మతత్త్వ
విజ్ఞాన పోతాదేవ సముద్ధారః । బ్రహ్మవిజ్ఞాన పోత లాభస్తు వివేకాది
సాధనైర్భవతి । యేన మానవ శరీరమాంసాద్యాపి యది సాధన
సమృతిర్న సమ్పాదితా తస్య తు నిరర్థక జీవనమ్ । బ్రహ్మవిజ్ఞాన ప్రాప్తౌ
సాధనచతుష్టయ సమ్ప్రాప్తిరేవ పరమం సాధనమ్ । సాధన సమృదం వినా
తద్ విజ్ఞానం సఫలయితుం యః ఇచ్ఛతి సోఽతి మూఢః । ఉక్తం చ -

మాతురజ్కే సమాసీనో గృహీతుం చన్ద్రమిచ్ఛతి ।

బాలో యథా తథైవాజ్ఞో విజ్ఞానం సాధనైర్వినా ॥ ౧॥

విషయేఽస్మిన్నిదమాఖ్యానం శ్రూయతే । ఏకదాఽశ్విసీకుమారౌ దేవ
భిషజౌ బ్రహ్మజ్ఞానినో మహార్షేర్దధీచః వేదాది శాస్త్రమధీత్య
బ్రహ్మవిజ్ఞాన శ్రవణస్య చ జిజ్ఞాసాం కృతవన్తౌ ॥ మహర్షిణా సాధన
శూన్యత్వాత్ తాభ్యాం నోపదిష్టా బ్రహ్మవిద్యా । ఉక్తం చ - యదా భవన్తౌ
సాధన సమృన్నౌ భవిష్యతః తదా బ్రహ్మ-విద్యాముపదేక్ష్యామీతి, తౌ
విచారితవన్తౌ, వస్తుతః స ఏవ బ్రహ్మవిజ్ఞానస్యాధికారి యౌ వివేకాది
సాధన సమృన్నః ।

అతపవ వివేకాది సాధన సమృతిరేవావశ్యం సమ్పాదయితవ్యా,
ఇత్యవధార్య మహర్షిసమీపాత్ నిర్జగ్ముతుః ।

అథ కదాచిత్ దేవరాజ ఇన్ద్రోః మహార్షేర్వీతరాగస్య దధీచః ప్రశంసాం
శ్రుత్వా తదాశ్రమమాజగమ । మహర్షిణా తస్యాతిథ్యం కృతమ్ ।
స్యాగతం మహాభాగ ? కిన్తే ప్రియం కరవాణి ఇతితం పప్రచ్ఛ, మహ్యం
బ్రహ్మవిద్యాముపదిశ ఇత్సుక్తం దేవరాజేన । కి భవాన్ తదధికారి

జాతః ? మహర్షిణా మన్దేనోక్తమ్ । అనేన కిం ప్రయోజనం ? బ్రహ్మవిద్యయా
 స్వయమాధికారిత్వం ప్రాదుర్భవిష్యతి ఇతి సగర్వః శక్రః ప్రోవాచ
 । తత్త్వదర్శినా మతిమతా బ్రహ్మర్షిణామనసీదం సమాలోచితమ్, ఆయం
 కిల దేవరాజో వివేకాది శూన్యః విషయ లోలుపః దురాగ్రహీ చ నాస్తి
 బ్రహ్మవిద్యాధికారీతి । అథ తావదాదౌ వైరాగ్యం జనయితుం మహర్షిణోక్తమ్
 । హే దేవరాజ ! జీవనం తే తుచ్చ శూకర తుల్యం, అతస్త్వం న
 బ్రహ్మవిద్యాధికారీ । తవాశుచి శూకరస్య చ సుఖ దుఃఖిణ్ణు
 సమానమేవ । యథా యావతీ శూకరాయ విష్ణాఽస్వాద్యా ప్రియాచ తథైవ
 తావతీ భవతే సుధా స్వాదిష్టా వల్లభాచాస్తి యథా భవతా శచీ
 రమ్భాదయస్పరస-ఆలిక్య చ యావతీ మాత్రాయాం సుఖమనుభూయతే । తథైవ
 శూకరేణాఽపి శూకరీమాలిక్య చ తావతీ మాత్రాయాం సుఖమనుభూయతే
 । దేవరాజ ! త్వం యథా విష్ణాశూకరీం చ విలోక్య తత్ర ఘృణాం
 కృత్వాసముద్విజతే తథైవ శూకరోపి సుధాం శచీ చ విలోక్య తథైవ
 కరోతి । ఏవం మృత్యుత్రాసోఽపి సమానమేవ । రాగద్వేషాధీనత్వమపి
 తుల్యమేవోభయోః । ఏవం తవ జీవనం తుచ్చం శూకర-జీవన తుల్యమేవ ।
 వివేక సాధనైర్వినా న భవాన్ బ్రహ్మవిద్యాధికారీ । “పయః పానం
 భుజ్జ్ఞానాం కేవలం విషవర్ధనమ్” ఇవ స్వస్యైతాదృశీం
 నిన్దాం శ్రుత్వా దేవేన్ద్రో మహర్షి ప్రతి చుకోప, “నాయం
 బ్రహ్మవిద్యాచార్యః” అపితు కశ్చిచ్చత్రుపక్షీయో గుప్తచరః ।
 ఇతి వినిశ్చిత్త్య పరుషవాక్యైః ఋషిన్నిర్భ్రతోస్యోక్తమ్, భో కపటమునే
 ! అద్యారభ్య కస్మైచిదపి బ్రహ్మవిద్యా నోపదేష్టవ్యా । యది మదీయ వచన
 పరిపాలనం న భవిష్యతి తదా తవ శిరః వజ్రేణైవ పోథయిష్యామి ।
 ఇత్యుక్త్వా స ఆశ్రమాదపససార ।

అథ కియత్ కాలానన్తరం అశ్వినీకుమారౌ సాధనసమ్పదం సమ్పాద్య
 ప్రతినివృతౌ, మహర్షి ముఖాత్ విదిత వృతాన్తౌ తాపూచతుః అథ చ కిం
 భవిష్యతి కిల? భవతా తు ప్రతిజ్ఞాతం యదా సాధన సమ్పన్నౌ భవన్తౌ
 భవిష్యతః తదా బ్రహ్మవిద్యాముపదేశ్యామీతి । సత్యవాదినోభవతః
 ప్రతిజ్ఞా మిథ్యా భవతుం నార్హతి । జీవనాదపి సత్యపాలనం గరిష్ఠమ్
 । మహర్షిణోక్తం బ్రహ్మవిద్యాముపదేశ్యామి, పరన్తు న జానే సా పూర్ణా
 భవిష్యతి న వా ? మధ్య ఏవ దేవేన్ద్రో యది శిరశ్చేత్స్యతి తదా
 కిం భవిష్యతి । అశ్వినీకుమారావుపాయం విచిన్తోచతుః, యథా భవతః

సత్యవచనస్య శిరసశ్చరక్షణం స్యాత్ తదేవ కర్తవ్యం, అథ తావత్
 ఇదానీం తవ శిరచ్ఛిత్వా అన్యత్ర నిధాయ అశ్వశిరస్త్వయి సంయోజ్యతే ।
 ఆవయోసజ్జీవనీ విద్యా ప్రభావేణ జీవనం లభ్యా తేనాశ్వశిరసా, ఆవాభ్యాం
 బ్రహ్మవిద్యోపదేష్టవ్యా । యదా చ దేవరాజస్య వజ్రేణ తవ శిరశ్చ్ఛిదః
 భవిష్యతి తదా భవతః స్వాభావికం శిరః సంయోజయిష్యావః ।
 తద్దైవాస్తు ఇత్యేవమనుజ్ఞాతే సతి అశ్విభ్యాం తద్దైవ కృతమ్ । మహర్షిణా
 తాభ్యామశ్వశిరసా మధు బ్రహ్మవిద్యాం సముపదేష్టు ప్రారేభే । తద్ధాత్వా
 ఇన్ద్రో వజ్రణ తదశ్వోయం శిరః అచ్ఛినత్ । అశ్విభ్యాం మానుషీయం శిరః
 సమధత్తామ్ । తదనన్తరం స్వశిరసా శేషాం బ్రహ్మవిద్యాముపదిదేశ ।
 ఇత్యాఖ్యానేన సిద్ధ్యతి బ్రహ్మవిద్యానోపలభ్యతే సాధనవినా । సాధనహీనో
 దేవరాజో మాధ్యాన్మహర్షి ద్వేషం కృత్వా పురుషార్థ భ్రష్టోఽభూత్ ।
 అథ చ ప్రాక్ మానవ శరీరేణ వివేకాది సాధనాని సమ్పాదితవ్యాని,
 తదనన్తరం బ్రహ్మవిజ్ఞానస్య జ్ఞానం భవిష్యతి ।

- స్వామీ స్వయంభూ తీర్థ

జ్ఞానాద్విహీనోఽపి, గురుప్రసాదాత్
 లభామహే నూనమిదం మహత్త్వమ్ ।
 పఙ్కస్య కీలోపి సుపుష్ప సఙ్గాత్
 ఆపోన్తి భాలం వృషవాహనస్య ॥ క॥

విద్యా వియుక్తస్తయతాపయుక్తః
 మార్గే మునీనాం మన ఆదధామి ।
 కృతశ్చా యత్తత్ పరకీయమేవ
 సత్యం కలేరీవ-స్వభావ ఏషః ॥ ఖ॥

వేదాన్తసిన్ధుం భ్రమభూరిపూర్ణమ్
 సచ్ఛిద్రయా క్షుద్రతరీ ధియాఽహమ్ ।
 పారం చిక్రీర్షుర్మమ మోహ ఏషః
 ఖద్యోత-దీప్తిర్న నిశాతమో యథా ॥ గ॥

స్వాన్తః సుఖాయ లిఖితాం శుచిబ్రహ్మవిద్యామ్
 శ్రద్ధా-వివేక-బలినః పురుషా అధీత్య ।
 నూనం విహాయ కలి కుజ్జర భూరి భీతిమ్

తేజస్వినో మృగపతేః పదతాం లభన్తే || ఘ ||

వేదాస్త-సిన్ధుం పరిలోడ్య యత్నైః
యో బ్రహ్మవిజ్ఞాన-సుధా-సుకుమ్భమ్ |
సీత్వాగతః లోకహితాయ భూమౌ
తీర్థోత్తరః స్వామివరః “స్వయమ్నూభ” || జ ||

ప్రథమోఽధ్యాయః (బ్రహ్మవిజ్ఞాన కా మూలస్తోత్ర)
సర్వేషు దుఃఖేషు జగద్గతేషు
కర్తవ్య తైవాస్తి విశాల-దుఃఖమ్ |
తస్యాం స్థితాయాం న సుఖాతిరేకమ్
తస్మాచ్ఛ తన్నాశ-విధి-ర్విధేయా || ౧ ||

ద్వితీయోఽధ్యాయః (విచార కా మహాత్వ)
విచార ఏవాస్తి పరం నిధానం
బీజం విశుద్ధం సుఖ పాదపస్య |
తస్యైవ శక్తిర్హి నవాఙ్కరశ్చ
విచారవాన్భాతి నరో ధరాయామ్ || ౨ ||

తృతీయోఽధ్యాయః (ఆత్మసమర్పణ)
ఆనందసిన్ధోస్తవ వారివిన్దోః
పురః కిమాస్తే విధి-లోక-సౌఖ్యమ్ |
పాదారవిన్దేషు రతిం ప్రయచ్ఛ
శ్రుత్వా బలేర్గాం హారిరాలిలిజ్జ || 3 ||

చతుర్థోఽధ్యాయః (ఋషిదత్తకలా)
సంసార భోగాన్ విషమన్యమానామ్
ఔదాస్య భావం సతతం వహన్తిమ్ |
పప్రచ్ఛ రాజా మహిషీం స్వకీయామ్
కిమస్తి చిత్తే తవ పద్మనేత్రే || ౪ ||

పంచమోఽధ్యాయః (భోగోం కీ ఆసారతా)
కిమస్తి తత్త్వం ప్రియకారి వస్తుతః
కిమీరితం విప్రియకారి మే వద |
ఆనిష్టమిష్టం న చ వేద్మి మన్దః
త్వమేవ తత్ బోధయితుం ప్రవర్తనే || ౫ ||

షష్ఠోఽధ్యాయః (రహస్యమయీ నారీ)
 పురా దదౌ మే జనకో మధర్థమ్
 సఖీం సతీం సౌమ్యస్వభావశీలామ్ ।
 పరస్తు సాఽన్యామసతీం స్వభావ
 దుష్టాం సఖీం ప్రాప్య విదూషితాఽభూత్ ॥ ౬ ॥

సప్తమోఽధ్యాయః (ఆస్తికతా)
 జహాతి శ్రద్ధారహితం నరం యశః
 సుఖిం లక్ష్మీశ్చ వివేకినీ మతిః ।
 లతాం సుశ్రద్ధాం పరమార్థ-మజ్ఞుల-
 ఫల-ప్రదాం ప్రాప్య సుఖీ నరః స్యాత్ ॥ ౭ ॥

అష్టమోఽధ్యాయః (ఈశ్వరసిద్ధి)
 సద్యుక్తిభిః వేద-పురాణ-శాస్త్రైః
 సంసార-నిర్మాణ-విధిం దృష్ట్వా ।
 సంసిద్ధమేవేశ్వరకర్తృకత్వమ్
 పరస్తు కర్తా స విలక్షణోఽస్తి ॥ ౮ ॥

నవమోఽధ్యాయః (రహస్యోద్ఘాటన)
 పితా మదీయః పరతత్త్వముచ్యతే
 సఖీం సతీ బుద్ధిమవేహి భూపతే ।
 అసత్స్వభావా హ్యసతీ విచార్యతామ్
 యస్యాస్తు సజ్జేన మతిర్విదూషితా ॥ ౯ ॥

దశమోఽధ్యాయః (ఆత్మదర్శన)
 అను-తను-మతి-ముక్తం పంచకోశాదతీతమ్
 పరమ-సుఖ-నిధానం శుద్ధ చైతన్యరూపమ్ ।
 ఇతి మనసి నిజం స్వం స్వాత్మనా సంవిచార్య
 సపది విషమచక్షుర్లక్ష్య సిద్ధిం చాకార ॥ ౧౦ ॥

ఏకాదశోఽధ్యాయః (విద్యానగర)
 మహిప పుత్రస్య వధూ ప్రభావతః
 నరాధిపో మన్త్రిగణాః సభాసదః ।
 నరాశ్చ నార్యశ్చ తథా విటా నటాః

సమే జనా జీవనముక్తితాం యయుః ॥ ౧౧॥

ద్వాదశోఽధ్యాయః (సంసార హై హీ నహీం)
ప్రభాసతే విశ్వమిదం జడాత్మకమ్
చిదాత్మ-భిత్తౌ ప్రతిబిమ్బరూపకమ్ ।
స్వతో న సత్తా జగతశ్చ విద్యతే
యథా ప్రతీతి-ర్నగరస్య దర్పణే ॥ ౧౨॥

త్రయోదశోఽధ్యాయః (బ్రహ్మరాక్షస సే శాస్త్రార్థ)
తతః పయః పూరప్రవాహితస్య
హృదస్య కూలే వటపాదపథః ।
ఖాదన్ వివాదే విజితాన్ మనుష్యాన్
స రాక్షసః లోచన-గోచరోఽభూత్ ॥ ౧౩॥

చతుర్దశోఽధ్యాయః (గుహా మేం బ్రహ్మాణ్ణి దర్శన)
విలోకితం తత్ర విచిత్ర లోకమ్
ప్రవిశ్య రాజ్ఞా తు గిరేర్గుహాయామ్ ।
పునస్తదాఽగత్య విలోక్య సృష్టిమ్
పప్రచ్ఛ మర్మాణి ముని మహీపః ॥ ౧౪॥

పంచదశోఽధ్యాయః (మన కా సంసార)
యథైవ చిత్తేన సుచిన్తితేన
ప్రబుధ్యతే చేతసి స్వప్నజాలమ్ ।
తథైవ విశ్వం చితి భాసమానమ్
స్వప్నం హి విశ్వం విబుధాః వదన్తి ॥ ౧౫॥

షోడశోఽధ్యాయః (సంకల్పసిద్ధి)
ప్రతీయతే కాల పదార్థ వస్తు
విభావితం భావనయైవ సర్వమ్ ।
భావేన సిద్ధిరగతశ్చ జాతా
కా కుత్ర భావేన వినా ప్రతీతిః ॥ ౧౬॥

సప్తదశోఽధ్యాయః (వరుణ కా యజ్ఞ)
వితణ్డయా విప్ర కులాన్స వారుణిః
విజిత్య తాన్ సీరనిధౌన్యమజ్ఞయత్ ।
కహోల-పుత్రేణ పరాజితః స వై

మునిస్తు గార్యా బహు భిన్నతాం గతః || ౧౭||

అష్టాదశోఽధ్యాయః (సుషుప్తో సే సమాధి కా అన్తర)

అవిద్యయా ప్రావృత-చిత్త-వృత్తిః

భవేత్సుషుప్తిర్న చిదాత్మ భాసః |

ప్రకాశ-చైతన్య-యుతః సమాధిః

కథం సుషుప్తిర్ని సమాధితుల్యా || ౧౮||

ఏకోనవింశతిరధ్యాయః (జ్ఞాన కీ పరాకాష్ఠా)

చైతన్యపూర్ణోఽస్మి స్వభావతోఽహమ్

తస్మాన్నిరోధే మనసః క్వ లాభః |

సర్వత్ర శుద్ధోఽస్మి వినిశ్చయో మే

కార్యే సమాధావపి తుల్యరూపః || ౧౯||

వింశతిరధ్యాయః (గూఢతత్త్వ)

గుహ్యోతి గుహ్యం భవతా యదుక్తమ్

చైతన్య-రూపేణ విభాసమానమ్ |

దృశ్యం ప్రపంచుచ్ఛ తదేకరూపమ్

సర్వ న తద్బుద్ధి పదం గతం మే || ౨౦||

ఏకవింశతిరధ్యాయః (జ్ఞానియోం కీ విభిన్న స్థితియా)

బుద్ధిర్విభేదైః స్థితయో విభిన్నాః

వివేకినాం జ్ఞానవతాం లసన్తి |

సంసారకార్యేఽపి సమాధి-మగ్నా

కేఽప్యాత్మ-సన్ధాన-విశేష-లగ్నాః || ౨౧||

ద్వావింశతిరధ్యాయః (బ్రహ్మ కా సాక్షాత్కార)

బ్రహ్మాదిదేవైరుపగీయమానమ్

సాక్షాత్పరబ్రహ్మ తదావిరాసీత్ |

యద్వేద-తత్త్వం నిహితం గుహయామ్

ఆకాశవాణ్యా తు తదేవ ముక్తమ్ || ౨౨||

త్రయోవింశతిరధ్యాయః (చేతన హి సార)

సిద్ధాన్తసారః ప్రతిపాదితోఽయమ్

బ్రహ్మైవ సత్యం జగదస్తి మిథ్యా |

జీవేశయోః కోఽపి న కుత్ర భేదః

సంసారతత్త్వం చిదాత్మకత్వమ్ ॥ ౨౩ ॥

పుణ్యప్రదః పాపహరో మనోజ్ఞః
గుహ్యోతి గుహ్యో ముని-జ్ఞాన-గమ్యః ।
సంసార-జీవేశ-రహస్య-పూర్ణః
గ్రన్థో మయోక్తః భవపోత రూపః ॥ ౨౪ ॥

గ్రన్థస్య దోషాః సకలాః మదీయాః
గుణాః గురూణాంశ్చ విచారణీయాః ।
శుక్తై చ ముక్తైః గరలం భుజ్జే
స్వాతేరలం కిన్తు సమానమేవ ॥ ౨౫ ॥

ఇతి స్వామీ స్వయంభూతీర్థవిరచితా శ్రీవేదవ్యాసనూతనంవాదరూపా
బ్రహ్మవిజ్ఞానసంహితా సమాప్తా ।

Proofread by Pranav Tendulkar, NA

—
Brahmavigyana Samhita

pdf was typeset on December 12, 2021

—

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

